

CADRUL NATURAL ȘI AȘEZAREA NEOLITICĂ DE LA RUNCU — VALEA-MARE

VASILE SMEU

Spre nord-vest de comuna Runcu, în vecinătatea satului Gureni din comuna Peștisan și a apei Bistrița — gorjeană se află urme de viață materială ale comunei primitive, din epoca neoliticului de tranziție spre epoca bronzului, cu circa 2000—1700 de ani înaintea erei noastre. Mărturiile arheologice, compuse mai ales din ceramică, se găsesc pe înălțimea „Cracul Răchițelei”, la distanță de 4—5 km nord de satul Valea-Mare.

Această înălțime, local numită „Cracul Răchițelei”, are forma unui pînten cu destășurarea nord-sud, se leagă printr-o pantă domoală de pădure de muntele Piva-Vîlcanului, coboară în pantă abruptă și greu de urcat spre sud-est, și vest. De la baza acestui pînten spre sud se poate circula pe vale, ușor, pînă în sat. De pe vîrfurile „Cracului Răchițelei”, privirea domină colinele apropiate și mai îndepărtate. Poți semnaliza cu ușurință la orice pericol, poziția fiind prielnică pentru apărare. Înălțimea are la dreapta pîrfurile „Lăzuiului” și în stînga pîrfurile „Răchițelei”, în apropiere murmură pîrfurile „Mînicorzii”. Toate aceste pîraie curg prin văi cu aceleași nume și sînt alimentate de izvoare. Pînteuful are spinarea domoală pe o lungime de peste 150 m. Spre răsărit și apus se întind plaiurile „Valea Nucului” și „Peria” iar în spate străjuiesc înălțimile „Piva” și „Pleșa”, trecerea spre adîncul codrilor fiind asigurată printr-o pantă lină și accesibilă pentru refugiu.

Toate aceste tablouri cu codri și pînteni montane sînt locuri minunate pentru păstorit. În apropiere se găsește argila roșietică iar solul în bună parte este de aceeași culoare ca în multe locuri din regiunile cu roci calcaroase de la poalele munților Vîlcan.

Oamenii neoliticului au ales drept loc de locuit „Cracul Răchițelei”. Urmele arheologice amintite (ceramică) de pe

coama acestei înălțimi ne confirmă că izvoarele de apă, cele trei laturi abrupte, obstacole împotriva eventualelor atacuri, curmăturile aflate în apropiere, greu de trecut, au întregit tabloul natural în alegerea acestui loc pentru a trăi și crea ceramică ce a dăinuit pînă astăzi. Măreția acestui loc, uniformitatea lui naturală față de celelalte forme din jur, luminarea de către soare de la răsărit și pînă la asfințit au atras oameni din neolitic să poposească pe aceste meleaguri.

Datorită înclinării pantei și desfășurării ei, solul brun de pădure a fost spălat pînă la stratul de stîncă. Se păstrează ceramica numai pe creastă, fiind răspîndită mai mult pe partea dinspre răsărit a pintenului. Din cauza spălării solului, cioburile de vase se găsesc și la suprafață, o mare parte fiind descompuse datorită intemperiilor vremii. Majoritatea ceramicii și urmele de pămînt ars ce abundă pretutindeni se găsesc pînă la o adîncime de 20—30 cm. Ceramica se găsește în partea în care soarele luminează aproape toată ziua. Toate aceste dovezi ne fac să tragem concluzia că aici a fost locul de confecționat și de ars oale. Tot în acest loc au locuit desigur oamenii din neoliticul de tranziție.

În neolitic înfățișarea floristică din acest loc se deosebea de cea de astăzi și, desigur, pintenul astăzi gol era împădurit. Pădurea asigura loc pentru păscut animalele cornoate mici, asigura de asemenea animalele sălbatice folosite de om pentru hrană și coarne, fructele pentru hrană și lemnul necesar pentru construirea locuințelor și pentru foc.

Folosindu-se de aceste condiții naturale, comunitatea de păstori din „Cracul Răchițelei” a trecut pe calea dezvoltării sale culturale în perioada cînd gînta matriarhală se transforma în gîntă patriarhală, cînd triburile de păstori se desprindeau de cele care se ocupau cu cultivarea primitivă a plantelor. Confecționarea oalelor nu era altceva decît o îndeletnicire care răspundea nevoii depozitării produselor tot mai multe și satisfăcea în același timp nevoia artistică a acestei populații. Păstrată în cantitate mare, ceramica atestă bogăția acestei culturi materiale, fiind desigur de mare importanță. Așa cum au precizat C. S. Nicolăescu Ploșor și C. N. Mateescu în lucrarea „Șantierul arheologic Cerna—Olt” (publicată în revista „Studii și cercetări de istorie veche”, nr. 3—4, decembrie 1956), ceramica din „Cracul Răchițelei” face parte din cultura Coțofeni.

În această perioadă a neoliticului de tranziție, economia se orientează tot mai mult spre creșterea animalelor. Grupurile omenești legate de păstcrit se mută mai mult ca în neoliticul târziu de la un loc la altul, devin mai mobile și, cu toate că ne găsim la începutul epocii bronzului, alături de așezările sub formă de bordeie, se mai foloseau și peșterile. Peștera ce se află în „Cracul Răchitelei“ (jur — împrejurul ei aflându-se ceramica), greu de identificat, fiind aproape complet astupată la intrare, ne face să înclinăm că a fost locuită. Așezarea peșterii spre răsărit și piatra destul de mare așezată deasupra intrării sub formă de strașină pentru a nu curge apa în peșteră sînt primele semne exterioare care ne arată că aici a fost loc de adăpost.

Dacă în perioadele anterioare ale neoliticului mijlociu și târziu culturile cuprindeau arii pe suprafețe mai reduse, cultura Coțofeni din neoliticul de tranziție are o arie vastă, cuprinde Oltenia, o parte din Muntenia, Banat și Transilvania. Noile manifestări de viață social-economică se prezintă într-un stadiu avansat de perioadele precedente ca rezultat al dezvoltării forțelor de producție.

Cultura Coțofeni a pătruns spre epoca bronzului și a jucat un rol însemnat în formarea unor culturi ale epocii bronzului.

Folosindu-se de condițiile naturale, pe baza dezvoltării uneltelor de producție, se realizează o artă ceramică atrăgătoare, pe care o prezentăm în continuare.

Din fragmentele ceramicii de la Valea-Mare se observă că cele mai frecvente sînt oalele mari, cu toate că se făceau și vase mai mici cu buza revărsată mai mult sau mai puțin în afară, sau vase cu gîtul asemănător ulciorului nostru de astăzi.

În ornamentație predomină fragmentele decorate cu șențulețe înguste și paralele, moștenite, desigur, de la ceramica Sălcuța.

Desenul prin șențulețe este destul de frecvent. Incizii apar pe întreaga suprafață sau numai în unele părți, cîteodată încrucișîndu-se neregulat. Sînt hașurate, întretăiate sau paralele. Se întîlnesc și împunsături cu un vîrf rotund. Împunsăturile sînt organizate pe baza unei gîndiri artistice a acelor vremuri. Așa cum ne arată gîtul vasului sub formă de ulcior, punctele incizate apar împrejurul gîtului și par a fi:

caracteristice vaselor mai mici, poate, pentru a le da mai multă gingașie.

Se întâlnesc și reliefuli organice, făcute din însuși perețele vasului. Ridicăturile sînt crestate uniform și artistic, așa după cum ciobanii își încrustează bastoanele și fluierile. Ornamentul în dungi aplicate în relief devine hotărîtor. Asemenea decoruri în relief, cu motive diferite, pe buza oalei sau sub buză sînt însoțite și de linii incizate sub formă de șanțuri sau de împunsături succesive.

Inciziile, sub formă de brăduț sau sub forma unor frunze de ferigă, sînt un model care s-a transmis peste veacuri, în ornamentarea ceramicii geto-dacilor. Începe să se contureze mai precis procesul de trecere de la neolitic la epoca bronzului prin intermediul culturii Coțofeni.

Ornamentația ceramicii, alcătuirea ei, o așează mai mult în epoca bronzului decît a pietrei. Acest lucru ni-l confirmă și faptul că suprafața vaselor este în general mai aspră și mai neîngrijită față de perioadele precedente.

Alături de vase bine lustruite și alcătuite dintr-o pastă mai fină, se întâlnesc fragmente cu pereți groși, din pastă cu multe impurități și mai ales pietricele, insuficient frămîntată și arsă incomplet sau neuniform.

Pregătirea și conservarea hranei pe bază de cereale au ridicat pe primul plan importanța vaselor, create să reziste la căldură și să păstreze lichidele.

Folosindu-se de foc, omul descoperise coacerea lutului și astfel a putut realiza vase pentru trebuința lui.

Vasele, așa cum am prezentat ceramica de la Valea-Mare, au fost ornamentate pentru a satisface nevoile artistice ale oamenilor preistorici sau mai cu seamă pentru a răspunde la indicații religioase sau simbolice.

Ornamentația de pe ceramica din cultura Coțofeni, pe care am prezentat-o, este foarte variată. Sînt rare fragmentele descoperite care să se asemene în ornamentație unul cu altul. Se observă dibăcia străvechii populații pentru artă un gust pronunțat pentru frumos, care completează tabloul încîntător al portretului omului.

Cantitatea mare de ceramică găsită în „Cracul Răchiștelei” caracterizează așezările acestei culturi. Locuitorii de atunci aveau nevoie de cît mai multe vase în această parte a locului, atît pentru apa de cristal a izvoarelor, cît și pentru păstrarea laptei.

Răspîndirea ceramicii și în alte locuri din munți confirmă mobilitatea triburilor de păstori ale culturii Coțofeni, care au avut o economie predominant păstorească. Pentru păstorit căutau poienile și plaiurile montane bogate în pășuni sau, desigur, ajungeau în căutarea hranei vitelor pînă în cîmpie.

Variatatea și cantitatea mare de fragmente ceramice demonstrează că olăria a avut în trecut un loc bine precizat. În perioadele cînd numai piatra, pămîntul și lemnul erau cunoscute, oala era obiectul cel mai răspîdit și îndrăgit. Avea întrebuințare în viața casnică, dar era privită și ca o podoabă. Olăria o vom găsi peste tot unde a fost viață omenească. Vasele din pămînt au stat pe masă la veselie și la moarte, atunci ca și azi, au însoțit pe cei morți, s-au transmis la geto-dacii care spărgeau oalele pe morminte, obicei ce se păstrează pînă în zilele noastre în satele de la poalele Munților Vilcan.

Cu toate că nu se poate stabili originea acestor vase, prin frumusețea ce ne-o înfățișează, reprezintă o pagină din trecutul artistic al populației care a trăit pe aceste locuri, în timpul cînd, așa cum arată H. Daicoviciu (în „Dacii“, pag.

1) „Nu se știe exact în ce măsură populațiile epocii pietrei șlefuite (neoliticului) au participat la formarea daco-geților, e sigur însă că pe la 1700 înaintea erei noastre, la începuturile epocii bronzului, ținuturile carpato-dunărene erau locuite de o populație care nu era încă daco-getică, dar din care se vor naște daco-geții. Împrejurarea aceasta ne dă dreptul să spunem că, în momentul apariției lor pe scena istoriei scrise, geții se prezentau grecilor ca străvechi autohtoni ai acestui pămînt.“

Această artă străveche manifestată în ceramica liniară, punctată sau aplicată cu migală, cu motive luate din natură, s-a transmis la geto-daci, la poporul nostru, se exteriorizează în casele tuturor țăranilor din aceste locuri, care trăiesc în mijlocul unei naturi pline de farmec.

S-a transmis milenara civilizație neolitică în arta marelui Brăncuși. Continuitatea vieții spirituale a locuitorilor de pe aceste meleaguri este în moștenirea acestei străvechi civilizații, este legată de arta poporului român, de natură, de acel ce s-a născut în Peștișani—Hobița, de lângă Runcu Valea-Mare, și care a lăsat creația-i nemuritoare, bun spiritual al înregerii umanității.